

Alina Doboszevska

[Uniwersytet Jagielloński]

 <https://orcid.org/0000-0002-2074-6577>

**Witnessing the War on Ukraine Summer Institute.
„Testimonies as Cultural Heritage for Future Memory
Landscapes”, 28-31 lipca 2025 r.**

DOI: 10.26774/wrhm.430

W dniach 28–31 lipca 2025 r. odbyła się czwarta edycja¹ Witnessing the War on Ukraine. Summer Institute (wwsi-2025). W tym roku temat wydarzenia brzmiał: „Testimonies as Cultural Heritage for Future Memory Landscapes”². Po raz pierwszy odbyło się ono na terytorium Ukrainy, w Użhorodzie, co umożliwiło udział także badaczom ukraińskim, którzy nie mogą opuszczać kraju. Spotkanie zgromadziło naukowców i praktyków zajmujących się historią mówioną, etnografią, studiami nad pamięcią oraz literaturą świadectwa.

Celem tegorocznej edycji wwsi było omówienie roli historii mówionej i świadectw wojennych w dokumentowaniu bieżących wydarzeń, ich interpretowaniu oraz włączaniu do narodowego i ponadnarodowego dziedzictwa kulturowego. Na program wydarzenia złożyły się: wykład inauguracyjny, dziesięć paneli tematycznych, prezentacje projektów, warsztaty, dyskusje oraz wydarzenia kulturalne.

Prelekcję wprowadzającą wygłosił dr Robert Perks, wieloletni kurator działu Oral History w British Library. W swoim wystąpieniu zatytułowanym *What role for oral history in a dangerous world? (Jaka jest rola historii mówionej w niebezpiecznym świecie?)* podkreślił trzy zasadnicze funkcje tej metody badawczej: wspólnototwórczą, terapeutyczną i polityczną. Odwołując się do doświadczeń pracy z ukraińską diasporą w brytyjskim Bradford, omówił rolę historii mówionej jako narzędzia samookreślenia wspólnoty, ale także formy sprzeciwu wobec represyjnych reżimów. Wskazał na odpowiedzialność badaczy wobec osób składających relacje oraz na konieczność traktowania świadectw nie tylko jako źródeł badawczych, lecz także jako elementów dziedzictwa narodowego i transnarodowego. Zwrócił też uwagę na zagrożenia związane z przechowywaniem archiwów oraz na potrzebę dokumentowania pełnych biografii i zachowania kontekstu świadectw.

- 1 Poprzednie edycje zostały omówione w: A. Doboszewska, *Witnessing the War in Ukraine. Oral History and Interview-based Research Summer Institute, 16–19 July 2022 and Vectors of Reflection, Practices of Documentation Summer Institute, 12–16 June 2023, Kraków, Poland*, „Wrocławski Rocznik Historii Mówionej”, R. 13 (2023), s. 352–355; eadem, *Testimony in the Pursuit of Justice Summer Institute 27–30 August 2024, Wrocław, Poland*, „Wrocławski Rocznik Historii Mówionej”, R. 14 (2024), s. 360–364.
- 2 Organizatorami wydarzenia były: Ukraińska Asocjacja Historii Mówionej, Canadian Institute of Ukrainian Studies przy University of Alberta (Huculak Chair), Uniwersytet Użhorodzki, Akademia Kijowsko-Mohylańska, Uniwersytet w Lund oraz Fundacja Dobra Wola z Krakowa. W Komitecie organizacyjnym znaleźli się Natalia Khanenko-Friesen, Eleonora Narvselius, Gelinada Grinchenko, Alina Doboszewska, Pavlo Leno, Oksana Khomiak i Anna Olenenko.

Wystąpienie Erin Jessee (Uniwersytet w Glasgow) dotyczyło ludobójstwa w Rwandzie i problematyki związanej z traktowaniem go jako dziedzictwa. Badaczka wskazała, że materialne i niematerialne świadectwa – szczątki ludzkie, miejsca pamięci, pieśni i relacje – mogą stać się zarówno narzędziem edukacji i pojednania, jak i źródłem napięć społecznych.

Dialog Eleonory Narvselius (Uniwersytet w Lund) oraz Oksany Dovhopolowej (Kijowska Szkoła Ekonomii) skupił się na pytaniu o to, czym właściwie jest dziedzictwo kulturowe i które świadectwa mogą nim zostać. Badaczki podkreśliły, że dziedzictwo nie jest dane raz na zawsze, lecz wymaga instytucjonalizacji i reinterpretacji. Szczególne znaczenie przypisały tzw. trudnemu dziedzictwu, obejmującemu bolesne doświadczenia, takie jak Hołodomor czy katastrofa w Czarnobylu.

Natalia Khanenko-Friesen (Kanadyjski Instytut Studiów Ukraińskich) zaproponowała pojęcie „epistemicznej burzy magnetycznej”, opisujące przemiany w wytwarzaniu wiedzy w warunkach wojny. Jej zdaniem świadectwa wojenne stają się fundamentem nowej epistemologii, formą oporu wobec agresora i sposobem utrwalania pamięci zbiorowej. Olha Koliastruk (Uniwersytet w Winnicy) zwróciła z kolei uwagę na radziecką spuściznę kulturową. Przekonywała, że nie można jej wypierać, lecz należy ją krytycznie przepracować, aby mogła stać się świadomym elementem tożsamości obywatelskiej.

W panelach tematycznych omawiano cały cykl pracy historii mówionej – od gromadzenia relacji, przez ich opracowywanie i archiwizowanie, aż po upowszechnianie w formie publikacji, wystaw czy zbiorów muzealnych. Szczególną uwagę zwrócono na kwestie długoterminowej archiwizacji cyfrowej, zagrożeń związanych z przechowywaniem materiałów audiowizualnych oraz etyki pracy ze świadectwami traumatycznymi. W dyskusjach podkreślano, że historia mówiona pełni funkcję nie tylko dokumentacyjną, lecz także terapeutyczną i wspólnototwórczą, wspierając proces budowania odporności społecznej.

Prezentowano również liczne projekty dokumentacyjne i archiwalne: nagrywanie relacji uchodźców, cyfrowe archiwa ofiar wojny, inicjatywy muzealne podejmowane w Buczy, Lwowie czy Dnieprze. Zwracano uwagę, że świadectwa wojenne nie mogą być traktowane wyłącznie jako materiał badawczy – są głosem osób dotkniętych traumą i wymagają empatii, ostrożności oraz odpowiedzialności ze strony badaczy.

Integralną częścią programu były wydarzenia kulturalne i spotkania z lokalną społecznością. 29 lipca odbyło się spotkanie autorskie z pisarzem, tłumaczem i wolontariuszem Andrijem Lubką. Uczestnicy mieli także okazję poznać zabytki i muzea Zakarpacia, co sprzyjało zarówno integracji, jak i refleksji nad lokalnym wymiarem pamięci historycznej.

wws1 2025 unaocznł, że praca nad pamięcią wojny jest jednocześnie działaniem naukowym, etycznym i politycznym, a jej rezultaty mogą stać się trwałym

fundamentem dla budowania tożsamości i solidarności zarówno w Ukrainie, jak i poza jej granicami. Świadcstwa wojenne stanowią nie tylko materiał źródłowy, ale także fundament przyszłych pejzaży pamięci – budując tożsamość narodową Ukrainy, wspierając proces dekolonizacji wiedzy i tworząc podstawy solidarności międzynarodowej.

wws1 w Użhorodzie potwierdził znaczenie współpracy pomiędzy ukraińskimi a zagranicznymi instytucjami naukowymi i archiwalnymi. Z perspektywy międzynarodowej uczestnicy zgodzili się, że ukraińskie świadectwa powinny stać się częścią szerszego dziedzictwa europejskiego i światowego, a ich ochrona i upowszechnianie wymagają nowych narzędzi technicznych, sieci instytucjonalnych i rozwiązań prawnych. Wnioski wskazują więc nie tylko na potrzebę zachowania pamięci o wojnie, lecz także na konieczność wypracowania mechanizmów, które w przyszłości pozwolą świadectwom wojennym kształtować kulturę pamięci w sposób bardziej włączający, sprawiedliwy i odporny na manipulacje propagandowe.